

POROČILO O TEMELJNIH PRAVICAH – 2024

Leta 2023 je bil na področju varstva temeljnih pravic sicer dosežen napredek, a je bilo hkrati opazno tudi nazadovanje. V poročilu o temeljnih pravicah za leto 2024, ki ga je pripravila Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA), so povzeti razvojni dogodki na tem področju ter izpostavljeni dosežki in področja, ki so še vedno zaskrblijoča. V njem so predstavljena mnenja FRA o glavnem razvoju dogodkov na obravnavanih tematskih področjih in podane utemeljitve za ta mnenja. Tako je nastal jedrnat, vendar informativen pregled glavnih izzivov na področju temeljnih pravic, s katerimi se srečujejo EU in njene države članice.

MNENJA FRA

1 Uvod

3
Vpliv druginje in naraščajoče
revščine v EU

6
Odzivanje na grožnje demokraciji
in državljskemu prostoru:
spodbujanje sodelovanja in
zaščita pravic do svobode
združevanja, mirnega zbiranja in
izražanja

8
Migracije: pomisleki v zvezi
s temeljnimi pravicami na
mejah EU

11
Izvajanje in uporaba Listine na
nacionalni ravni

Rokopis je bil dokončan aprila 2024.

Niti Agencija Evropske unije za temeljne pravice niti osebe, ki delujejo v njenem imenu, niso odgovorne za uporabo podatkov iz te publikacije.

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2024

Print	ISBN 978-92-9489-370-3	ISSN 2467-2556	doi:10.2811/21	TK-AM-24-001-SL-C
PDF	ISBN 978-92-9489-377-2	ISSN 2467-2785	doi:10.2811/40	TK-AM-24-001-SL-N

© Agencija Evropske unije za temeljne pravice, 2024

Reprodukcija je dovoljena z navedbo vira.

Za uporabo ali reprodukcijo elementov, ki niso v lasti Agencije Evropske unije za temeljne pravice, je morda treba za dovoljenje zaprositi neposredno imetnike pravic.

Viri fotografij:

Naslovnica: © Tamas Molnar/FRA; Pingpao/Adobe Stock; Ink drop/Adobe Stock

Stran 3: © Pingpao/AdobeStock

Stran 4: © Jiri Hera/AdobeStock

Stran 6: © Markus/AdobeStock

Stran 7: © Ink drop/AdobeStock

Stran 8: © Sarah Sighnolfi/FRA

Stran 9: © Tamas Molnar/FRA

Stran 12: © Artjazz/AdobeStock in © New Africa/AdobeStock

UVOD

To je zbirka mnenj FRA, ki je priložena poročilu *Fundamental Rights Report 2024* (Poročilo o temeljnih pravicah za leto 2024). V njej je predstavljen povzetek ključnih ugotovitev na tematskih področjih, zajetih v poročilu, ki podpirajo mnenja FRA. Gre za z dokazi podprte, pravočasne in praktične ukrepe, ki bi jih morali proučiti organi EU in nacionalne vlade.

Letošnje poročilo *Fundamental Rights Report 2024* (Poročilo o temeljnih pravicah za leto 2024) obravnava teme, povezane z draginjo, demokracijo in temeljnimi svoboščinami ter razmerami na področju temeljnih pravic na zunanjih mejah EU. Vsebuje sedanji pregled najbolj perečih groženj za temeljne pravice v Evropi. V njem sta proučena tudi uporaba in izvajanje Listine EU o temeljnih pravicah.

Čeprav so v poročilu izpostavljena le ta ključna vprašanja, je bilo leto 2023 leto številnih groženj temeljnim pravicam in svoboščinam. Grožnje demokratičnim vrednotam in državljskemu prostoru ter spletno sovraštvo in dezinformacije pomenijo namreč resen izziv za temeljne pravice. Enako velja tudi za porast rasizma in s tem povezane nestrpnosti. Hkrati se Evropa srečuje z vse večjo revščino zaradi draginje in se še naprej spopada s polarizirajočim vprašanjem migracij. S potrebnimi ukrepi na področju podnebnih sprememb se lahko okrepijo obstoječe oblike družbene in gospodarske razdvajajočim. V tem okviru zato to poročilo vsebuje kratek pregled ključnih tematskih vprašanj in predloge, kako se lotiti izzivov na področju temeljnih pravic.

Mnenja FRA iz tega poročila so namenjena obveščanju oblikovalcev politik in zakonodajalcev z opisom ukrepov, predvidenih na ravni EU in držav članic. FRA skupaj s celovitim poročilom določa nadaljnje ukrepe za bolj vključujočo Evropo, ki temelji na varstvu in spodbujanju temeljnih pravic.

1

VPLIV DRAGINJE IN NARAŠČAJOČE REVŠČINE V EU

Draginja je prizadela vse države članice. K njej so večinoma prispevale gospodarske posledice pandemije covid-19 in zvišanje cen energije zaradi ruske vojne agresije proti Ukrajini.

Leta 2022 je bilo 95,3 milijona ljudi v EU izpostavljenih tveganju revščine ali socialne izključenosti. To ustreza 21,6 % prebivalstva EU. Ta delež je v letu 2022 po porastu v letih 2020 in 2021 ostal nespremenjen v primerjavi z letom 2019. Vendar sta se revščina in socialna izključenost med otroki povečali, saj je ogroženih 24,7 % otrok. Ta delež je leta 2022 predstavljal približno 20 milijonov otrok, kar je skoraj milijon več kot leta 2019.

Draginja je vplivala na temeljne pravice, ki jih zagotavljata Listina Evropske unije o temeljnih pravicah in Evropska socialna listina Sveta Evrope. EU in države članice so v letih 2022 in 2023 sprejele ukrepe za obvladovanje naraščajočih cen in stanovanjske problematike ter za odpravo energetske revščine. S temi ukrepi so se v povprečju ublažili negativni učinki na revščino in socialno izključenost prebivalstva EU. Vendar so bili tovrstni ukrepi pogosto začasni in niso vedno dosegli najbolj ranljivih skupin. Zato je treba še naprej pozorno spremljati dolgoročne učinke inflacije.

V več študijah so poudarjeni negativni učinki druginje na temeljne pravice zaradi pandemije covid-19 in ruske vojne agresije proti Ukrajini. Inflacija in zlasti naraščajoče cene ogrožajo temeljne pravice in načela, ki jih zagotavlja pravo Unije. Med njimi so pravice do človekovega dostojanstva in enakosti spolov, nediskriminacije, spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, pomoči pri pridobivanju stanovanj, socialne varnosti in pomoči pri dostopu do storitev splošnega gospodarskega pomena ter pravice oseb, ki pripadajo skupinam z večjim tveganjem revščine.

Draginja na različne skupine vpliva različno in v različnem obsegu. Tveganja in učinki v vseh družbah niso enakomerno porazdeljeni. Tisti, ki so že tako ranljivi ali diskriminirani, so izpostavljeni večjemu tveganju revščine.

Tveganju revščine in ogrožanju temeljnih pravic so najbolj izpostavljeni otroci, ženske, mladi, rasne in etnične manjšine, starejše osebe, lezbijke, geji, biseksualne, transspolne, interpolne in queer osebe (LGBTIQ), Romi in invalidi. Tako se je denimo znatno povečalo tveganje revščine ali socialne izključenosti otrok, saj je od leta 2019 ogroženih približno milijon otrok več.

MNENJE FRA 1.1

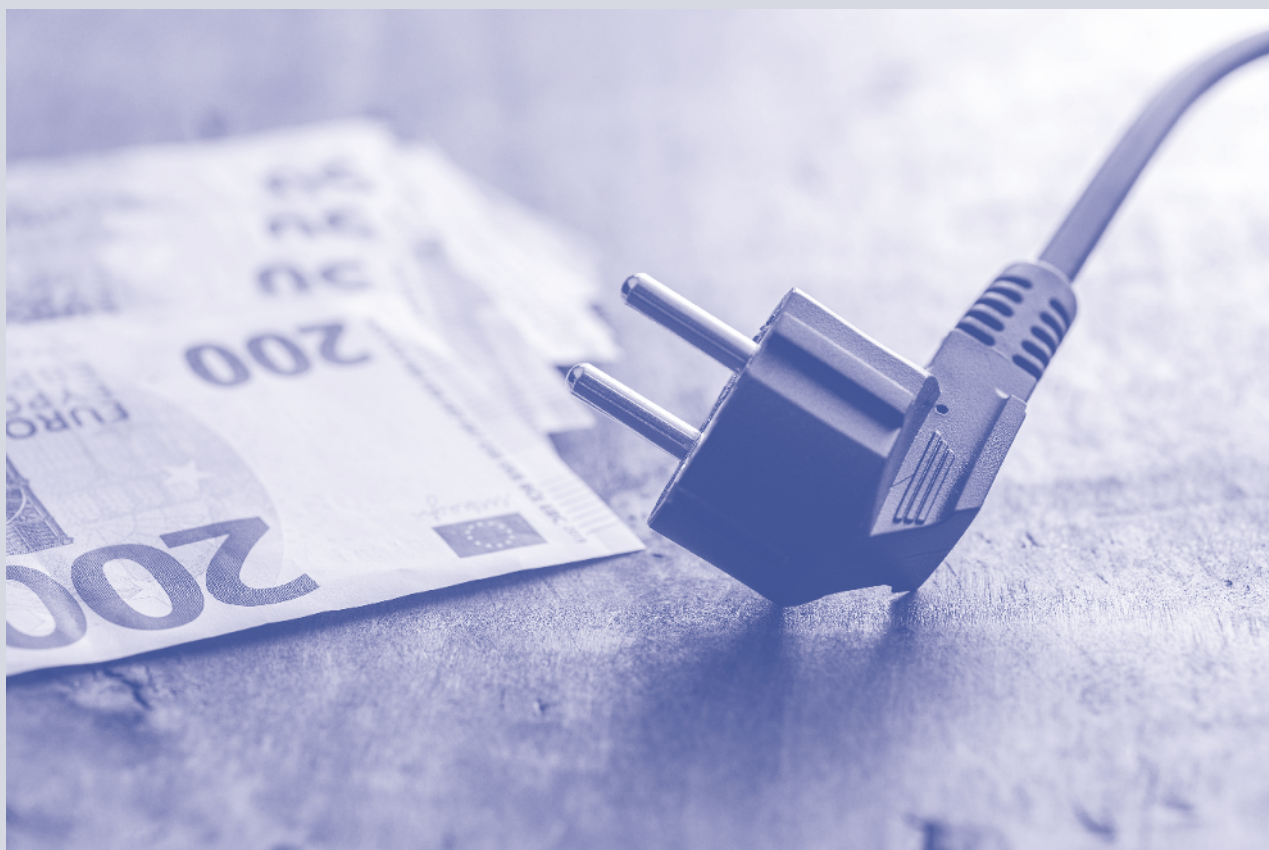
EU in države članice bi morale pri načrtovanju in izvajanju političnih in pravnih odzivov na druginjo upoštevati, da njenih posledic ne občutijo vsi enako. Zagotoviti bi morale tudi, da je namen teh odzivov boj proti revščini in socialni izključenosti.

Da bi bili pri tem učinkoviti, bi morali tovrstni politični in pravni ukrepi temeljiti na dokazih, pri čemer bi se morale uporabiti predhodne ocene temeljnih pravic. Izhajati morajo iz trdnih in zanesljivih podatkov, ki morajo biti dovolj razčlenjeni, da se določi njihov morebitni vpliv na temeljne pravice ranljivih oseb, kot so ženske, otroci in mladi, etnične manjšine, starejše osebe, LGBTIQ osebe, Romi in invalidi.

EU in njene države članice so izvedle različne zakonodajne in politične ukrepe za reševanje problematike naraščajočih cen in druginje. Med drugim davčne ukrepe, cenovne kapice in neposredne ugodnosti za zagotovitev pravice do socialne varnosti, pravice do socialne pomoči ter dostopa do osnovnih dobrin in storitev, kot so energija, stanovanja in hrana.

Vendar v temeljitih ocenah niso bili ugotovljeni dejanski vplivi druginje na temeljne pravice, ki jih zagotavlja Listina. Poleg tega so primerljivi podatki o dejanskih potrebah in ukrepih ter njihovem vplivu na pravice ranljivih skupin v posameznih državah omejeni. Razčlenitev ustreznih podatkov je pogosto omejena na starost, spol in dohodkovni status, ni pa na voljo razčlenjenih podatkov za druge skupine v ranljivem položaju, kot so pripadniki različnih etničnih skupin, LGBTIQ osebe, Romi in invalidi.

Še vedno ostaja precej negotovosti glede smotnosti in stroškovne učinkovitosti ukrepov, sprejetih za ljudi v ranljivem položaju, vključno z vplivom na uveljavljanje njihovih temeljnih pravic. Začetne raziskave kažejo, da obstajajo velike vrzeli v njihovem izvajanju. Ukrepi, ki so se izvajali, so bili začasni in neciljno usmerjeni, saj niso dosegli ranljivih gospodinjstev. Zaradi vsega tega so bile nekatere najbolj ranljive skupine prezrte.

Zaradi druginje se je povečala energetska revščina, ki je nesorazmerno prizadela ravno tiste, ki so že izpostavljeni tveganju revščine in socialne izključenosti. Prikrajšane skupine, kot so Romi, priseljenci in potomci priseljencev, etnične manjšine, ljudje z nizkimi dohodki in brezdomci, ter zlasti ženske v teh skupinah imajo pogostejše težave v zvezi z visokimi cenami energije in prevoza kot splošno prebivalstvo.

Svet Evropske unije poziva države članice, naj okrepijo svoje odzive na visoko inflacijo in naraščajoče stroške energije. Evropska komisija je vzpostavila sklop dobrih praks za strukturne izboljšave, ki jih lahko države članice uvedejo za odpravo temeljnih vzrokov energetske revščine.

EU se je zavezala, da bo v okviru evropskega zelenega dogovora odpravila energetske revščine ter zagotovila pošten in pravičen prehod v Evropi. Reševanje vprašanja energetske revščine je prednostno obravnavano v revidirani direktivi o energetske učinkovitosti (Direktiva (EU) 2023/1791), ki določa zahteve energetske politike za doseganje podnebnih ciljev EU na področju reševanja in spremljanja energetske revščine. Iz ocene nacionalnih energetske in podnebnih načrtov za izvajanje evropskega zelenega dogovora, ki jo je opravila Evropska komisija, je razvidno, da so države članice sprejele več ukrepov v zvezi z energetske revščine. Vendar ti ukrepi nimajo jasnih ciljev, metod za oceno ranljivosti in močnega okvira za okrepitev vloge potrošnikov.

MNENJE FRA 1.2

Evropska komisija bi morala razmisliti o tem, da bi v naslednje programske obdobje evropskih strukturnih in investicijskih skladov vključila ustrezne horizontalne ali tematske omogočitvene pogoje za pomoč pri odpravljanju energetske revščine.

Države članice EU bi morale zagotoviti, da se pri političnih in pravnih ukrepih v zvezi s podnebnimi cilji in energetske revščine upošteva temeljna pravica do socialne pomoči in pomoči pri pridobitvi stanovanj, da se vsem, ki nimajo dovolj sredstev, zagotovi dostojno življenje. To bi bilo v skladu s pravili, ki jih določajo zakonodaja Skupnosti in nacionalne zakonodaje, ter praksami za boj proti socialni izključenosti in revščini.

Države članice naj pri pripravi revidiranih nacionalnih podnebnih in energetske načrtov upoštevajo ustrezna priporočila Komisije. To pomeni, da je treba spoštovati osrednjo, prelomno obljubo iz Agende za trajnostni razvoj do leta 2030 in njenih ciljev trajnostnega razvoja, da „nikogar ne bomo pustili ob strani“.

2

ODZIVANJE NA GROŽNJE DEMOKRACIJI IN DRŽAVLJANSKEMU PROSTORU: SPODBUJANJE SODELOVANJA IN ZAŠČITA PRAVIC DO SVOBODE ZDRUŽEVANJA, MIRNEGA ZBIRANJA IN IZRAŽANJA

Smiselna udeležba posameznikov in civilne družbe v javnih zadevah je ključno orodje za zagotavljanje polnega uresničevanja temeljnih pravic. Je zagotovilo, da se pri pripravi zakonodaje in politik upoštevajo pravice vseh. Vendar pa podatki kažejo, da je pogosto na voljo premalo časa ali priložnosti za smiselne pripombe na osnutke zakonodaje ali sodelovanje pri njih. To zlasti velja, kadar se uporabljajo pospešeni postopki ali kadar zakoni zajemajo več vprašanj. Evropska komisija je izdala novo priporočilo za odpravo pomanjkljivosti v nacionalnih postopkih glede udeležbe javnosti in posvetovanja z njo.

Prostor za civilno družbo še naprej ogrožajo tako napadi tretjih oseb kot tudi pretirano vmešavanje države, zlasti v pravice do svobode združevanja, mirnega zbiranja in izražanja. Med primeri lahko izpostavimo strateške tožbe proti medijem in organizacijam civilne družbe ter predlagane ali uvedene omejitve svobode mirnega zbiranja. Evropska komisija je ukrepala tako, da je predlagala zakonodajo EU o tožbah, katerih cilj je zastrašiti organizacije civilne družbe in medije ter izčrpati njihove vire. Poleg tega je Komisija predlagala zakonodajo o svobodi medijev in lažjem čezmejnem delovanju združenj.

Smiselna udeležba akterjev na področju človekovih pravic in splošnega prebivalstva v javnih zadevah na nacionalni ravni zahteva ustrezne kanale in postopke, s katerimi se zagotavlja, da so oblikovalci zakonodaje in politik učinkovito obveščeni o vseh vidikih človekovih pravic. Omogočanje sodelovanja pri upravljanju javnih zadev je ena od zahtev v okviru človekovih pravic, kot izhaja iz 25. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. Tovrstno sodelovanje ni pomembno le, kadar države članice sprejemajo zakonodajo avtonomno, temveč tudi, kadar njihova zakonodaja in oblikovanje politike spadata na področje uporabe prava EU, na primer pri prenosu direktiv EU v nacionalno zakonodajo.

3

MIGRACIJE: POMISLEKI V ZVEZI S TEMELJNIMI PRAVICAMI NA MEJAH EU

Med ljudmi, ki iščejo mednarodno zaščito ali možnosti za delo, jih mnogo nima veljavnih potnih listin. Nekateri poskušajo v Evropo priti po morju v čolnih, neprimernih za plovbo. Leta 2023 je na morju umrlo ali bilo pogrešanih več kot 4 000 oseb, kar je največ v zadnjih petih letih. Za zajezitev nedovoljenih migracij države postavljajo vse več ograj, meje pa se vse bolj militarizirajo.

EU uvaja nove informacijske sisteme, da bi olajšala mejne kontrole. Napetosti med nacionalno zakonodajo, ki ureja dostop do azila, in pravom EU se nadaljujejo, prav tako pa tudi obtožbe o slabem ravnanju in drugih kršitvah pravic na mejah. Organizacije civilne družbe, ki pomagajo migrantom in beguncem, se srečujejo z nenehnimi izzivi.

EU se je dogovorila o paktu o migracijah in azilu, s katerim bi morali azilni postopki in postopki vračanja potekati hitreje in blizu meje. V nekaterih obmejnih objektih so težave pri zagotavljanju dostojnih pogojev za sprejem novih prišlekov. S paktom bo uvedena obveznost držav, da spremljajo spoštovanje temeljnih pravic. Ker je EU zdaj pogodbenica Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulske konvencije), bodo morale institucije in agencije EU sprejeti ukrepe za preprečevanje nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boj proti njima v okviru migracij, tudi na mejah.

V tem poglavju so obravnavane temeljne pravice na mejah. Posebna pozornost je namenjena zunanjim kopenskim in morskim mejam EU. Proučene so politike pred prihodom, same mejne kontrole in začetna obravnava ljudi, ki poskušajo v državo vstopiti tako, da se izognejo mejnim kontrolam.

MNENJE FRA 3.1

Države članice EU bi morale pregledati in prilagoditi svoje protokole iskanja in reševanja na podlagi dobrih praks za reševanje življenj na morju.

Pri spodbujanju skladnosti financiranja EU s temeljnimi pravicami bi morala Evropska komisija razmisliti o tem, kako bi financiranje upravljanja morskih meja povezala s sprejetjem in upoštevanjem operativnih protokolov, ki zagotavljajo pravočasno pomoč ljudem v neposredni nevarnosti na morju.

Države članice in Frontex bi morali skupaj zagotoviti, da je na območjih na odprtem morju, pri katerih analiza tveganja kaže na večjo verjetnost pojava brodolomov, razporejenih dovolj ustrezno opremljenih pomorskih zmogljivosti.

Leta 2023 je umrlo ali je bilo pogrešanih več kot 4 000 ljudi, ko so poskušali po morju doseči Evropo. To je največje število v zadnjih petih letih. Pravica do življenja (člen 2 Listine in Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP)) vsebuje izrecno pravno zavezujočo obveznost, da jo države spoštujejo na kopnem in morju. Države članice EU imajo vzpostavljene operativne protokole o iskanju in reševanju, ki jih je treba stalno pregledovati, da bi ti odražali dobre prakse in pridobljene izkušnje. Število plovil, ki so napotena za reševanje ljudi v stiski na morju, ne ustreza potrebam.

Zmanjševanje števila smrtnih žrtev na morju je zapleteno. Zahteva celovit pristop, v katerega je treba vključiti vse zadevne države, organe EU, mednarodne organizacije in druge udeležene stranke. Kljub temu pa lahko EU in njene države članice sprejmejo pomembne ukrepe.

Države članice sprejemajo okrepljene ukrepe za nadzor svojih meja in preprečevanje nezakonitih migracij. Nekateri ukrepi so privedli do arbitrarnosti, pravne negotovosti, omejitev pri delu civilne družbe in neučinkovitega sodnega varstva pred razširjenimi kršitvami pravic na mejah. Le malo žrtev lahko z učinkovitimi pravnimi sredstvi dostopa do pravnega varstva. Sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) določa pogoje, ki so potrebni, da je pravno sredstvo učinkovito v zakonodaji in praksi. FRA je v svojem prispevku k poročilu Evropske komisije o stanju pravne države navedla, da lahko pomanjkljiv dostop do pravnega varstva pomeni tveganje za spoštovanje pravne države kot temeljne vrednote EU iz člena 2 Pogodbe o Evropski uniji.

V skladu s paktom o migracijah in azilu bodo morale države članice v prihodnje vzpostaviti neodvisne mehanizme za spremljanje temeljnih pravic med preverjanjem na mejah, obseg teh mehanizmov pa bodo lahko razširile tudi na druge vidike. FRA je leta 2022 izdala smernice o tem, kako vzpostaviti takšne mehanizme.

MNENJE FRA 3.2

Države članice bi si morale bolj prizadevati za zaščito temeljnih pravic migrantov, beguncev in prosilcev za azil na mejah, in sicer tako, da bi nemudoma in učinkovito raziskale vse domnevne kršitve temeljnih pravic na mejah in v vseh primerih brodolomov. Poleg tega bi morale spoštovati postopkovne zahteve, ki jih je določilo ESČP.

Države članice bi morale na podlagi strokovnega znanja in usmeritev FRA vzpostaviti ali okrepi nacionalne neodvisne mehanizme za spremljanje spoštovanja temeljnih pravic na svojih mejah.

MNENJE FRA 3.3

Države članice bi morale zagotoviti, da so v objektih, ki se uporabljajo za sprejemanje novih prišlekov na zunanjih mejah, zagotovljeni dostojanstveni in varni pogoji ter da v njih ne prihaja do samovoljnega pridržanja. Tovrstni objekti bi morali biti del splošnega sistema dobrega upravljanja migracij z zadostnimi zmogljivostmi za premestitev prosilcev za azil v redne objekte, kadar je to potrebno. Sistem bi moral imeti tudi učinkovite, humane postopke za dostojanstveno vračanje in upravičencem do mednarodne zaščite nuditi izvedljive možnosti vključevanja v družbo.

Evropska komisija bi morala razmisliti o tem, da bi po potrebi zahtevala neodvisno oceno učinka na temeljne pravice, da bi preverila skladnost financiranja EU s temeljnimi pravicami v okviru veljavnih instrumentov EU.

MNENJE FRA 3.4

Pri ocenjevanju skladnosti financiranja EU s pravom EU bi morale države članice in Evropska komisija upoštevati tudi standarde, določene v Istanbulski konvenciji Sveta Evrope.

Istanbulska konvencija je leta 2023 postala zavezujoča tudi za samo EU in ne le za tiste države članice, ki so jo ratificirale. Zakonodajca EU že vsebuje določbe za zaščito žensk na mejah. Z novimi obveznostmi se bodo še razširile. V skladu z uredbo o skupnih določbah (Uredbo (EU) 2021/1060) morajo države članice, kadar uporabljajo finančna sredstva EU za podporo svojim politikam na področju upravljanja meja, azila in vračanja, vzpostaviti ureditve za zagotovitev, da so programi, ki jih financira EU, skladni z Listino in Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov. FRA v svojem poročilu iz leta 2023 z naslovom *EU Funds – Ensuring compliance with fundamental rights* (Skladi EU – Zagotavljanje skladnosti s temeljnimi pravicami) predlaga, da bi bilo treba v prihodnosti upoštevati tudi Istanbulsko konvencijo.

4

IZVAJANJE IN UPORABA LISTINE NA NACIONALNI RAVNI

Pred vmesnim pregledom izvajanja Strategije za okrepitev uporabe Listine o temeljnih pravicah v EU, ki bo potekal leta 2025, in 25. obletnico razglasitve Listine prizadevanja za izvajanje zadevne strategije iz leta 2020 na nacionalni ravni še vedno nimajo strukturiranega procesa ter konkretnih ciljev, mejnikov in časovnic.

Z uporabo Listine se nadalje krepijo orodja za uveljavljanje temeljnih pravic na sodiščih, kot je razvidno iz nacionalne in evropske sodne prakse. Vendar so nenehni izzivi glede dostopnosti pravosodnega sistema ovirali učinkovito uveljavljanje pravic iz Listine, zlasti za ljudi v ranljivem položaju.

Nacionalni zakonodajalci in pristojni organi so pri uporabi Listine zaostajali za pravosodnimi. Zlasti je treba omeniti, da Listine niso uporabljale regionalne in lokalne oblasti. Države članice počasi sprejemajo politične in pravne okvire za izvajanje „horizontalnega omogočiteljskega pogoja“, povezanega z Listino, za uporabo sredstev EU. Vendar so ostala odprta vprašanja v zvezi s pritožbenimi mehanizmi ter sodelovanjem in zahtevano zmogljivostjo akterjev na področju temeljnih pravic. Ker so nacionalne institucije za človekove pravice ene ključnih svetovalk nacionalnih vlad pri vprašanih človekovih pravic, je še vedno pomembno, da izpopolnjujejo svoje strokovno znanje in izkušnje s področja uporabe Listine.

Zahvaljujoč namenskemu financiranju EU, zlasti prek programa Državljeni, enakost, pravice in vrednote (CERV), so se povečala prizadevanja za razširitev znanja in strokovnega znanja o Listini, vendar med državami članicami, nacionalnimi organi in poklici obstajajo razlike v obsegu uporabe Listine.

Kmalu bo minilo 25 let od razglasitve Listine. Listina se pogosto uporablja na ravni EU, zlasti v sodni praksi Sodišča Evropske unije, pa tudi pri pripravi zakonodaje in oblikovanju politik EU (glej npr. orodje Evropske komisije št. 29 in smernice Sveta). Evropska komisija bo leta 2025 poročala o vmesnem izvajanju svoje strategije iz leta 2020 za okrepitev uporabe Listine o temeljnih pravicah v EU.

Na nacionalni ravni prizadevanja za izvajanje strategije o Listini še vedno nimajo strukturirane oblike ter konkretnih ciljev, mejnikov in časovnic. Poleg tega Listina še ni posebej vidna v nacionalni zakonodaji ali pri oblikovanju politik, ki spadajo na področje uporabe prava EU. Nacionalna pravila o ocenah učinka se še vedno ne sklicujejo izrecno na Listino.

Hkrati je 25 držav članic imenovalo kontaktno točko za Listino, kot je predvideno v strategiji o Listini in povezanih sklepih Sveta Evropske unije. Vzpostavitev kontaktnih točk za Listino je pomemben prvi korak, saj lahko te usmerjajo ali pomagajo pri izvajanju strategije na nacionalni ravni. Kljub temu mora večina teh kontaktnih točk za Listino še vedno najti svojo vlogo v nacionalnem okviru, da bi lahko kar najbolje prispevala k okrepljeni uporabi Listine na nacionalni in lokalni ravni.

MNENJE FRA 4.1

Evropski parlament, Svet Evropske unije in Evropska komisija bi morali še naprej razvijati in posodabljeni orodja, ki zagotavljajo, da sta priprava zakonodaje in oblikovanje politik EU v celoti skladna z Listino. Prav tako bi morale okrepiti svoja prizadevanja za promocijo Listine po vsej EU.

Države članice EU so pozvane, naj pri izvajanju sklepov Sveta Evropske unije vzpostavijo strukturiran proces, ki bo temeljil na konkretnih ciljih, mejnikih in časovnicah.

Države članice bi morale zmogljivosti svojih kontaktnih točk za Listino okrepiti z ustreznimi človeškimi in finančnimi viri, da bi lahko izboljšale usklajevanje in sodelovanje z vsemi zadevnimi akterji.

Prav tako bi morale zagotoviti, da se učinek vsakega zakonodajnega predloga, ki spada na področje uporabe prava EU, vedno oceni na podlagi načel in pravic iz Listine. Poleg preverjanja glede na nacionalne standarde človekovih pravic in EKČP bi morala pravila o ocenah učinka vsebovati izrecno zahtevo za učinkovito oceno glede na Listino, ob upoštevanju razlage njenih določb, ki jo poda Sodišče Evropske unije.

MNENJE FRA 4.2

Države članice EU bi morale zagotoviti, da imajo otroci, ženske, starejši, invalidi in etnične manjšine, ki so v ranljivem položaju, dostop do pravnih sredstev in so ustrezno obveščeni o svojih procesnih pravicah, kot to zahteva zakonodaja EU.

Pravniki se pogosto sklicujejo na člen 47 Listine (pravica do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča). Poleg tega je tudi na politični ravni dostop do pravnega varstva še vedno pomembna tema, kot je razvidno iz poročila Evropske komisije iz leta 2023 o uporabi Listine. Osrednja tema poročila v letu 2023 je bila učinkovito pravno varstvo in dostop do njega. Podobno kot v prejšnjih poročilih FRA je bilo tudi v tem ugotovljeno, da še vedno obstajajo ovire za dostop do pravnega varstva. Med njimi so nezadostno zagotavljanje informacij, zlasti o izvensodnih pravnih sredstvih, praktične težave pri uporabi rešitev e-pravosodja, nezadostne ureditve za spremljanje otrokovih pravic v sodnih postopkih in različne stopnje nedostopnosti pravnega varstva za ranljive skupine, tudi iz ekonomskih razlogov. Vse to lahko zainteresiranim strankam prepreči uporabo pravnih sredstev.

MNENJE FRA 4.3

Države članice EU naj po možnosti uporabijo ali spodbujajo uporabo vseh razpoložljivih sredstev EU za usposabljanje, povezano z Listino, zlasti v okviru programa CERV in programa za pravosodje. Ta bi morala prispevati k večji ozaveščenosti javnih uslužbencev v nacionalnih, regionalnih in lokalnih organih o Listini.

Države članice bi morale zagotoviti smiselno udeležbo ustreznih akterjev na področju temeljnih pravic v postopku spremljanja zadevnih skladov EU ter ciljno usmerjeno financiranje, da bi izboljšale njihove zmogljivosti za spremljanje in strokovno znanje.

Poleg tega bi morale zagotoviti, da se z njihovimi mehanizmi za pritožbe v zvezi z uporabo skladov EU lahko ugotovi vsaka kršitev Listine in zagotovijo potrebna pravna sredstva.

Podatki FRA iz leta 2023 kažejo na pozitiven trend v smislu usposabljanja o temeljnih pravicah. Usposabljanje o Listini se vse bolj zagotavlja ne le sodnikom, temveč tudi javnim uslužbencem, organom kazenskega pregona, civilni družbi, osebju nacionalnih institucij za človekove pravice in organom za enakost, novinarjem in študentom. Zdi se, da te dejavnosti usposabljanja ne vključujejo ustrezno regionalnih in lokalnih oblasti. Vendar pa program CERV in program za pravosodje nudita možnosti za sofinanciranje ustreznih dejavnosti usposabljanja.

Pomembno področje strokovnega znanja o Listini je izvajanje skladov EU, ki jih zajema uredba o skupnih določbah (Uredba (EU) 2021/1060). Uredba zavezuje države članice, da pri izvajanju skladov EU poskrbijo za spoštovanje Listine. Poleg tega nacionalnim institucijam za človekove pravice in organom za enakost ter organizacijam civilne družbe omogoča, da imajo pomembno vlogo pri spremljanju spoštovanja temeljnih pravic pri uporabi skladov EU. V poročilu FRA iz leta 2023 z naslovom *EU Funds – Ensuring compliance with fundamental rights* (Skladi EU – Zagotavljanje skladnosti s temeljnimi pravicami) so bile ugotovljene težave v zvezi s sodelovanjem organov za temeljne pravice in civilne družbe v postopku spremljanja, za katere se zdi, da nimajo zmogljivosti, virov in strokovnega znanja v zvezi z Listino.

Leta 2023 je bil na področju varstva temeljnih pravic sicer dosežen napredek, a je bilo hkrati opazno tudi nazadovanje. V poročilu FRA z naslovom *Fundamental Rights Report 2024* (Poročilo o temeljnih pravicah za leto 2024) je zajet pregled glavnih dogodkov v EU med januarjem in decembrom 2023 ter so izražena mnenja FRA o njih. V njem so poudarjeni napredek in preostale ovire, s čimer je zagotovljen vpogled v glavna vprašanja, ki usmerjajo razprave o temeljnih pravicah po vsej EU.

SPODBUJANJE IN VARSTVO VAŠIH TEMELJNIH PRAVIC V EU —

Za celotno poročilo agencije FRA z naslovom *Fundamental Rights Report 2024* (Poročilo o temeljnih pravicah za leto 2024) glejte <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/fundamental-rights-report-2024>

Glejte tudi druge publikacije FRA:

- FRA (2024), *Poročilo o temeljnih pravicah za leto 2024 – mnenja agencije FRA*, Luxembourg, Urad za publikacije, <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/fundamental-rights-report-2024-fra-opinions> (na voljo v vseh 24 uradnih jezikih EU ter v albanščini, makedonščini in srbsščini).
- Prejšnja letna poročila FRA o izzivih in dosežkih na področju temeljnih pravic v Evropski uniji so na voljo na [spletnem mestu](#) FRA (v angleščini in delno v francoščini).

DODATNE INFORMACIJE

FRA – AGENCIJA EVROPSKE UNIJE ZA TEMELJNE PRAVICE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Dunaj – Avstrija

Tel.: +43 158030-0 – Faks: +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Urad za publikacije
Evropske unije